

ХРОНІКА

Лілія Дідун

**Міжнародний науковий семінар
«Поняття цінності в суспільному житті і в мові»
(8 - 9 червня 2021 р.)**

У рамках спільних дослідницьких проєктів Інституту української мови НАН України та Інституту славістики Польської Академії наук **8 - 9 червня 2021 р.** на платформі GoogleMeet відбувся **Міжнародний науковий семінар «Поняття цінності в суспільному житті і в мові»**, проведений відділом лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики спільно з дирекцією Інституту української мови.

Співробітники відділу беруть активну участь у міжнародному науковому співробітництві. Зокрема група структурно-математичної лінгвістики в координації зі співробітниками Інституту славістики Польської Академії наук (м. Варшава) виконує 2 міжнародні наукові проєкти в межах Угоди про наукове співробітництво НАН України з ПАН: «Онлайн-бібліографія світового славістичного мовознавства» і «Лексичні, словотвірні та фразеологічні інновації у слов'янських мовах». Координатор проєктів з української сторони – зав. відділу д. філол. н., проф. Є.А. Карпіловська, з польської сторони – керівник Центру славістичної інформації Інституту славістики ПАН д-р Павел Ковальський.

У семінарі взяли участь усі співробітники відділу, колеги з університетів України, польські колеги з Інституту славістики Польської Академії наук (м. Варшава): д-р **Paweł Kowalski** (Warszawa, Instytut Slawistyky PAN) виголосив доповідь «Hierarchia i wartościowanie a postęp w opisach języka (perspektywa słowotwórcza) / Ієрархізація та визначення цінності в мові та мовознавстві», д-р **Jakub Banasiak** (Warszawa, Instytut Slawistyky PAN) представив тему «Wartościowanie informacji w języku bułgarskim i polskim / Визначення цінності інформації в болгарській і польській мовах».

У ході заходу прозвучало 18 ґрунтовних доповідей на актуальну тему сучасної мовознавчої науки. Відзначимо, що кожний з доповідачів візуалізував свій матеріал у презентаціях. Відбулися цікаві дискусії, у яких взяли активну участь доповідачі, колеги з Інституту української мови та Інституту славістики ПАН, зацікавлені слухачі. Семінар розпочав вступним словом директор Інституту української мови, д.філол.н., проф. **П. Ю. Гриценко**, який побажав учасникам семінару плідної роботи та взяв активну участь у дискусіях.

Л. П. Гнатюк (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) присвятила доповідь «Життя як цінність у дзеркалі староукраїнської мови (на матеріалі текстів Григорія Сковороди)» цінностям видатного філософа Г. С. Сковороди, об'єктивованим засобами старої української літературної мови, зокрема найбільшій цінності для людини у всі часи – *життю*.

М. П. Препотенська (Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського») виголосила доповідь на тему «Риторика сучасності в аксіологічному аспекті», у якій зосередила увагу зокрема на такій аксіологічній опорі, як *совість*; на трьох риторичних феноменах в епоху глобалізації.

С. П. Гірняк (Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка) у доповіді «Образ Тараса Шевченка в житті та творчості Костянтини Малицької» окреслила життєвий шлях видатної громадської діячки, письменниці, просвітянки, перекладачки й педагога К. І. Малицької; розглянула, як творчий доробок Т. Г. Шевченка вплинув на її погляди, педагогічну й громадську діяльність.

Л. П. Кислюк (Інститут української мови НАН України) поінформувала про «Маркери «цінності» похідного слова для його лексикографування», зосередивши свою увагу на реєстрі активного словника середнього типу, зокрема його ядрі, що складається зі стилістично нейтральних одиниць (переважно багатозначних і словотвірно активних), та похідних слів, що становлять цінність для комунікації, категоризуючи фрагменти дійсності.

З. Г. Козирєва (Інститут української мови НАН України) розглянула проблему «Мовна норма як загальнонаціональна цінність», зазначивши, що у своїй доповіді спробує дещо спростувати думку, що у сучасному житті все має ціну і ніщо не має цінності. Доповідачка говорила про цінність лексикографічної продукції, дотримання норм літературної мови й наголосила, що виваженим шляхом розбудови й нормалізації українського літературного лексикону з огляду на динамічні процеси сучасності має бути принцип розумної збалансованості між традицією і потребами в нормативному оновленні.

Л. В. Мовчун (Інститут української мови НАН України) у доповіді «Лексема *місто*: римові константи і маркери епохи» розглянула римові зв'язки лексеми *місто* та астіонімів – назв українських міст, з'ясувала чинники актуалізації рим, обравши джерелом римового матеріалу словники українських рим, римових асоціацій та суцільну вибірку з текстів 50 авторів від Т. Г. Шевченка до поетів поч. ХХІ ст.

Т. В. Цимбалюк-Скопненко (Інститут української мови НАН України) виголосила доповідь «Іntenційна потужність українських прокльонів», у межах якої розглянула *проклин* як мовну формулу; статус

прокльонів, які перебувають в перехідній зоні між фраземікою та пареміологією; формули прокльонів; 9 семантичних моделей українських прокльонів, згрупованих за мотивами побажань.

Ю. В. Романюк (Інститут української мови НАН України) поінформувала про «Стабільне семантичне ядро одиниці як показник її цінності для мовців», зосередивши увагу на аналізі лексичних значень слів за їхніми словниковими дефініціями. Доповідачка залучила для аналізу матеріал, що увійде до реєстру «Активного словника української мови»; проаналізувала дієслова *активізувати, активізуватися, активувати, активуватися*.

І. А. Самойлова (Інститут української мови НАН України) розповіла про «Лінгвокультурно марковані одиниці як відображення традицій у життєдіяльності етногрупи литвинів», побудувавши своє дослідження на основі статті В. Горленка «Литвини півночі України – ймовірний уламок нащадків племені літописних сіверян» з журналу «Пам'ятки України. Історія і культура» та проаналізувавши етнічно марковані лінгвістичні уявлення литвинів про свій побут.

Н. В. Сніжко (Інститут української мови НАН України) у доповіді «Лексикографічне систематизування знань про ціннісні доміанти українського світосприймання» підсумувала, що активна розбудова джерельної бази сучасної тлумачної лексикографії увиразнює традиційні й нові чесноти українського соціуму, а дослідження історії аксіологічного спрямування вітчизняної лексикографії підкреслює її загальнонаціональну вагомість.

Є. А. Карпіловська (Інститут української мови НАН України) виголосила доповідь «Критерії визначення цінності мовної одиниці в активному тлумачному словнику української мови», у якій розглянула питання активності реєстру «Активного словника української мови», над укладанням якого зараз працює відділ, та зосередила увагу на критеріях визначення важливих цінностей одиниць (цінність для збереження української ідентичності, цінність для концептуальної картини світу у сучасних українців, цінність для широкого спектру стилів і сфер функціонування мови, семантико-функціональний потенціал, відповідність нормам комунікації в культурному товаристві).

О. М. Тищенко (Інститут української мови НАН України) у доповіді «Мова як цінність і цінності в мові: що *на хліб не намастиш*» поставила за мету актуалізувати мову як цивілізаційну цінність й з'ясувати формальне та змістове мовне вираження цінностей у зіткненні двох світоглядних систем, побачити пошуки причин і наслідків культивування тих чи тих пріоритетів. Доповідачка зазначила, що *свобода, гідність, мова* є цінностями далекої дії, які закладають тривкий фундамент незалежності і процвітання держави і народу.

Л. І. Дідун (Інститут української мови НАН України) у доповіді «Репрезентація морально-психологічних характеристик людини у фразеології»

на матеріалі одиниць із фразеологічних словників, творів Гр. Тютюнника (за матеріалами «Словника мови творчої особистості ХХ – поч. ХХІ ст.») та творів В. Дрозда розглянула внутрішню сферу буття людини, різноаспектну репрезентацію її моральних цінностей як у позитивному, так і у негативному плані.

О. С. Боярчук (Інститут української мови НАН України) представила тему «Словник ділової мови» М. Дорошенка, М. Станиславського, В. Страшкевича – цінна пам'ятка української офіційно-ділової лексикографії», наголосивши на важливій ролі розгляданого словника в унормуванні лексики та фразеології української ділової мови та його актуальності як можливого авторитетного джерела під час укладання сучасних лексикографічних праць.

Ю. О. Цигвінцева (Інститут української мови НАН України) представила доповідь «Роль нових омонімів у розвитку поняттєвої системи сучасної української мови», у якій на матеріалі текстів публіцистичного, художнього та розмовного стилів проаналізувала омоніми (наслідки універбації та наслідки повторного використання суфіксальної словотвірної моделі) та представила процеси універбації на прикладі конкретних й абстрактних назв.

О. М. Богомолець-Бараш (Київський національний університет імені Тараса Шевченка) у доповіді «Неймінг як репрезентація європейських цінностей українцям у ХХІ ст.» поінформував про *євроремонт* (та інші євроназви) як репрезентативний фрагмент мовної й концептуальної картин світу українців; європейські цінності та їхню значущість для українців; традицію європейського комфорту в історичному аспекті; висвітлив *Європу* в лінгвістичному ландшафті українських міст.

Ґрунтовні доповіді, що прозвучали на семінарі, поглиблюють актуальну тему цінностей в суспільному житті та в мові, збагачуючи новими науковими розвідками сучасну мовознавчу науку. Зокрема співробітники відділу лексикології, лексикографії та структурно-математичної лінгвістики вдало залучили для тематичного напряму семінару свої матеріали для «Активного словника української мови», над укладанням якого нині зосереджені наукові інтереси відділу.